

LT

LT

LT

EUROPOS BENDRIJŲ KOMISIJA

Briuselis, 20.8.2009
KOM(2009) 433 galutinis

KOMISIJOS KOMUNIKATAS TARYBAI IR EUROPOS PARLAMENTUI

**BVP ir kiti rodikliai
pažangai kintančiame pasaulyje vertinti**

KOMISIJOS KOMUNIKATAS TARYBAI IR EUROPOS PARLAMENTUI

BVP ir kiti rodikliai pažangai kintančiame pasaulyje vertinti

1. ĮŽANGA

Bendrasis vidaus produktas (BVP) – populiariausias makroekonominės veiklos matas¹. BVP pradėtas skaičiuoti XX a. ketvirtajame dešimtmetyje, o šiuo metu tai rodiklis, kuriuo visame pasaulyje remiasi politikos formuotojai ir kuris plačiai aptariamas visuomenės diskusijose. BVP – tai visos piniginės ekonominės veiklos pridėtinės vertės visuma. BVP apskaičiuojamas pagal aiškią metodiką, todėl padarytą pažangą galima lyginti tiek laiko, tiek šalių ir regionų atžvilgiu.

Šiuo metu BVP taip pat laikomas netiesioginiu visuomeninės raidos ir pažangos plačiąja prasme rodikliu. Tačiau dėl sandaros ir paskirties BVP gali būti patikimas rodiklis ne visuose politiniuose debatuose. Svarbu suprasti, kad BVP neatspindi ekologinio tvarumo ar socialinės įtraukties. Į BVP ribotumą būtina atsižvelgti naudojant BVP duomenis politikos analizėse ir debatuose².

Vis plačiau pripažįstama, kad BVP turi būti siejamas su papildomais duomenimis ir rodikliais. Šis klausimas atsidūrė daugelio tarptautinių iniciatyvų dėmesio centre. Be to, šios iniciatyvos atspindi atnaujintus socialinius ir politinius prioritetus. 2007 m. lapkričio mėn. Europos Komisija (kartu su Europos Parlamentu, Romos klubu, Pasaulio gamtos fondu (WWF) ir Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (OECD)) surengė konferenciją pavadinimu „Ne tik BVP“ (angl. *Beyond GDP*)³. Šioje konferencijoje politikos formuotojai, ekonomikos, socialinių reikalų ir aplinkos specialistai bei pilietinės visuomenės atstovai tvirtai rėmė siekį BVP susieti su rodikliais, kurie suteiktų išsamesnės informacijos ir taip padėtų priimti pagrįstesnius politikos sprendimus.

Todėl šiame komunikate nustatyti veiksmai, kurių būtų galima imtis tiek nedelsiant, tiek kiek vėliau. Bendrasis tikslas – nustatyti daugiau visapusių rodiklių, kurie suteiktų patikimesnių žinių ir taip praverstų tiek viešose diskusijose, tiek formuojant politiką. Siekdama nustatyti tokius rodiklius, kurie būtų pripažįstami ir taikomi tarptautiniu mastu, Komisija ketina bendradarbiauti su suinteresuotosiomis šalimis ir partneriais.

¹ BVP = privatus vartojimas + investicijos + valdžios sektoriaus vartojimas + (eksportas – importas). BVP apskaičiavimo gairės ir taisyklės išdėstytos Europos sąskaitų sistemoje, kuri iš esmės atitinka JT nacionalinių sąskaitų sistemą.

² BVP ribos apžvelgiamos 2008 m. Joseph E. Stiglitz, Amartya Sen ir Jean-Paul Fitoussi parengtame Ekonominės veiklos ir socialinės pažangos vertinimo komisijos dokumente (http://www.stiglitz-sen-fitoussi.fr/documents/Issues_paper.pdf).

³ www.beyond-gdp.eu.

2. PAŽANGOS KINTANČIAME PASAULYJE VERTINIMAS

2.1. Patobulinti naujas politines ir technines aplinkybes atspindintys rodikliai

Kai kurios ES politikos priemonės ir sprendimai grindžiami BVP. Dabartiniu ekonomikos nuosmukio laikotarpiu svarbiausia atkurti ekonomikos augimą, o BVP augimas – svarbiausias rodiklis, kuriuo remiamasi vertinant ES ir nacionalinių vyriausybių parengtų ekonomikos atkūrimo planų veiksmingumą.

Patvirtindama Europos ekonomikos atkūrimo planą⁴ Europos Taryba pripažino, kad krizę reikėtų vertinti ir kaip galimybę sparčiau pereiti prie mažai anglies dioksido į aplinką išskiriančių technologijų ir veiksmingo išteklių naudojimo ekonomikos. Norint įveikti krizę, turėtų būti siekiama apsaugoti tą visuomenės dalį, kuri patiria didžiausią žalą ir yra pažeidžiamiausia. Šie uždaviniai patvirtina, kad vien BVP augimas nėra pakankamai išsamus rodiklis ir kad būtina nustatyti papildomų visapusių rodiklių. Reikia nustatyti rodiklius, kurie susietų socialinius ir aplinkosauginius teigiamus (pvz., geresnę socialinę sanglaudą, pagrindinių prekių bei paslaugų prieinamumą ir įperkamumą, švietimą, visuomenės sveikatą, oro kokybę) ir neigiamus (pvz., didėjančią skurdą ir nusikaltimų skaičių, senkančius gamtos išteklius) aspektus. Šiame komunikate pateikiami svarstymai apie rodiklius galėtų būti naudingi nustatant naujus strateginius tikslus, kurių būtų siekiama po 2010 m. įgyvendinant Lisabonos strategiją.

Be to, nuo tada, kai buvo įvesta nacionalinių sąskaitų sistema ir pradėtas skaičiuoti BVP, statistiniai metodai ir skaičiavimo technologijos neatpažįstamai patobulėjo. ES finansuoja keletą mokslinių tyrimų projektų, susijusių su nauju, platesnius nei šiuo metu apima BVP, visuomenės interesus atspindinčių rodiklių nustatymu. Nėra neišvengiamų techninių kliūčių užtikrinti dar geresnę reikiamų rodiklių kokybę ir apimtį, kad politikos sprendimai būtų palaipsniui grindžiami labiau integruotu, subalansuotu ir laiku išreikštu požiūriu į socialinius, ekonominius ir aplinkos apsaugos faktus.

2.2. Tarptautinės ir valstybių narių pastangos

Svarstymai apie tai, su kokiais rodikliais sieti BVP, ne naujiena. Tarptautinės ir nacionalinės institucijos nagrinėja keletą galimybių. Jungtinių Tautų vystymo programoje (JTVP) naudojamas žmogaus socialinės raidos indeksas (ŽSRI), kuriuo nustatomas bendras BVP, sveikatos ir švietimo lygis atskirose šalyse. Pasaulio bankas, skaičiuodamas tikrąsias santaupas, pirmasis įtraukė socialinius ir aplinkos apsaugos aspektus į tautų turto vertinimą. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (OECD) vykdo visuotinį visuomenės pažangos vertinimo projektą, kuriuo skatina naudoti naujoviškus rodiklius įtraukiant kuo daugiau dalyvių. Kelios nevyriausybinių organizacijų remiasi ekologiniu pėdsaku (angl. *ecological footprint*) – rodikliu, kurį kai kurios valdžios institucijos oficialiai pripažino aplinkos apsaugos srities pažangos tikslu. Tyrėjai paskelbė keletą bandomųjų gerovės ir pasitenkinimo gyvenimu indeksų. ES ir valstybės narės nustatė ir naudoja daug įvairių socialinių ir aplinkos apsaugos rodiklių, kurie dažnai grupuojami įvairiais darnų vystymąsi atspindinčiais deriniais. Be to, ES skatina kaimynines ir besivystančias šalis naudoti tarptautiniu mastu pripažintus rodiklius ir atitinkamus veiksmus remia. Integruoti ekonomikos ir aplinkos apsaugos apskaitos duomenys suteikia vis daugiau patikima metodika pagrįstos naudingos informacijos.

⁴ COM (2008) 800 galutinis.

Taigi ieškoma sprendimų, kaip patobulinti, su kuo suderinti ar susieti BVP. Siekdama nustatyti BVP kaip ekonominės veiklos ir socialinės pažangos rodiklio ribas ir apsvarstyti papildomą informaciją, reikalingą aiškesniam vaizdui susidaryti, Prancūzija neseniai suformavo aukšto lygio Ekonominės veiklos ir socialinės pažangos vertinimo komisiją, kuriai vadovauja Josephas Stiglitzas. Ataskaitą ši komisija pateiks vėliau šiais metais.

Komisija, siekdama užtikrinti galimybę lyginti rodiklius tarptautiniu mastu, atidžiai stebi šiuos veiksmus ir nemažai prie jų prisideda.

2.3. Patobulinti piliečių interesus atspindintys rodikliai

Šios iniciatyvos atitinka viešąją nuomonę – piliečiai tikisi tolydžios pažangos.

2008 m. surengta „Eurobarometro“ apklausa parodė, kad, dviejų trečdalių ES piliečių nuomone, siekiant įvertinti pažangą, būtina vienodai atsižvelgti į socialinius, aplinkos apsaugos ir ekonominius rodiklius. Tik mažiau nei vienas šeštadalis pirmumą teikia ekonominiams rodikliams. 2007 m. surengtos tarptautinės apklausos rezultatai⁵ buvo panašūs.

Tyrimais taip pat nustatyta, kad piliečiai gali jaustis atitolę nuo statistinės informacijos. Net ir augant BVP vyrauja įsitikinimas, kad disponuojamųjų pajamų ir viešųjų paslaugų mažėja. Visuomenei įvairėjant vidutinių arba tipinio vartotojo rodiklių nepakanka piliečių ir politikos formuotojų informacijos poreikiui patenkinti. Susiejus BVP su papildomais glaustais duomenimis, atspindinčiais platesnius visuomenės interesus, būtų pasiekta tvirtesnė ES politikos ir piliečių interesų sąsaja.

3. PENKI VEIKSMAI, KAIP PATOBULINTI PAŽANGOS KINTANČIAME PASAULYJE VERTINIMĄ

Esamomis aplinkybėmis Komisija siūlo įgyvendinti toliau apibūdinamus penkis veiksmus, kurie gali būti peržiūrėti arba papildyti gavus 2012 m. planuojamos atlikti peržiūros rezultatus.

3.1. BVP susiejimas su aplinkos apsaugos ir socialiniais rodikliais

Rodikliai, kuriais reikalinga informacija išreiškiama vienu skaitmeniu, yra ypač svarbi informavimo priemonė. Jie skatina politikus diskutuoti ir padeda žmonėms pajusti, ar daroma pažanga. BVP ir nedarbo bei infliacijos rodikliai – gerai žinomi tokių suvestinių rodiklių pavyzdžiai. Tačiau jie neatspindi esamos padėties, susijusios su aplinka ar socialine nelygybe. Siekdamas pašalinti šią spragą, Komisijos tarnybos ketina nustatyti visapusį aplinkos apsaugos indeksą ir patobulinti gyvenimo kokybės rodiklius.

3.1.1. Visapusis aplinkos apsaugos indeksas

Šiuo metu nėra jokio visapusio aplinkos apsaugos rodiklio, kuriuo būtų galima remtis politiniuose debatuose greta BVP. Toks bendras aplinkos vertinimo rodiklis padėtų skatinti konstruktyvesnes viešas diskusijas apie visuomeninius tikslus ir pažangą. Galimi variantai –

⁵ Specialusis Eurobarometras Nr. 295, 2008 m. kovo mėn.; dešimtyje šalių penkiuose žemynuose surengtos panašios apklausos duomenimis, BVP susiejimą su kitais rodikliais remia dar daugiau, net trys ketvirtadaliai apklaustųjų.

ekologinis pėdsakas ir anglies dioksido išmetimo į aplinką rodiklis (angl. *carbon footprint*), bet jų abiejų apimtis ribota⁶. Sudėtinių indeksų ir duomenų nustatymo metodikos yra pakankamai patikimos⁷, todėl 2010 m. Komisijos tarnybos ketina pateikti bandomąją poveikio aplinkai indekso versiją.

Pagal šį indeksą bus galima nustatyti taršos ir kitokios žalos aplinkai mastą ES *teritorijoje* ir įvertinti pastangų apsaugoti aplinką rezultatus. Jei indekso vertė kris, bus galima teigti, kad aplinkos apsaugos srityje pažanga daroma. Bus atsižvelgiama į šias pagrindines aplinkos politikos kryptis:

- klimato kaitą ir energijos vartojimą,
- gamtą ir biologinę įvairovę,
- oro taršą ir poveikį sveikatai,
- vandens naudojimą ir taršą,
- atliekų susidarymą ir išteklių naudojimą.

Iš pradžių kasmet bus skelbiamas ES ir valstybių narių indeksas, o vėliau, jei pasiteisins, numatoma jį skelbti greta BVP. Kad būtų galima indeksą interpretuoti kuo tiksliau, kartu numatoma skelbti papildomą informaciją apie potemes bei susijusius ES ir nacionaliniu lygmeniu nustatytus aplinkos apsaugos tikslus. Vertindami šį indeksą kartu su BVP ir socialiniais rodikliais, piliečiai turėtų galimybę spręsti, ar ES ir nacionalinė politika, įskaitant piliečių ir verslo atstovų pastangas, užtikrina laukiamą aplinkos apsaugos lygį ir ar siekiant socialinių, ekonominių ir aplinkos apsaugos tikslų daroma tvari pažanga.

Ketinama nustatyti ne tik šį visapusi *žalos* ir *poveikio* aplinkai indeksą, bet ir visapusi aplinkos apsaugos *kokybės* rodiklį, pagal kurį būtų galima spręsti apie, pavyzdžiui, sveikoje aplinkoje gyvenančių Europos piliečių skaičių. Bus skatinama atlikti tyrimą šiuo klausimu.

Be to, Komisija tęs darbą, susijusį su poveikio aplinkai *ne* ES teritorijoje rodikliais (pvz., rodikliais, kurie naudojami įgyvendinant teminę tausaus gamtos išteklių naudojimo strategiją), ir toliau remis ekologinio pėdsako tobulinimą.

3.1.2. Gyvenimo kokybė ir gerovė

Piliečiams rūpi jų gyvenimo kokybė ir gerovė. Priemonės gyvenimo kokybei ir gerovei užtikrinti – tai pajamos, viešosios paslaugos, sveikata, laisvalaikis, turtas, mobilumas ir švari aplinka. Taigi su šiais priežastiniais veiksniais susiję rodikliai yra labai svarbūs tiek vyriausybėms, tiek ES. Be to, socialinių mokslų srityje nustatoma vis patikimesnių tiesioginių gyvenimo kokybės ir gerovės vertinimo matų, taigi atitinkami rezultatų rodikliai galėtų duoti nemažos naudos, jei būtų vertinami kartu su įdėtų pastangų rodikliais.

⁶ Anglies dioksido išmetimo į aplinką rodiklis rodo tik šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį. Ekologinis pėdsakas apima ne visą poveikį, pvz., neapima poveikio vandeniui. Tačiau be kitų rodiklių, pagal kuriuos vertinama, kaip įgyvendinama teminė tausaus gamtos išteklių naudojimo strategija ir biologinės įvairovės veiksmų planas, Komisija išbando ir minėtuosius.

⁷ Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija, Europos Komisija, Jungtinis tyrimų centras, „Sudėtinių rodiklių sudarymo vadovas. Metodika ir informacija vartotojui“, 2008 m. (angl. *Handbook on Constructing Composite Indicators: Methodology and User Guide*).

Šį uždavinį šiuo metu sprendžia Europos gyvenimo ir darbo sąlygų gerinimo fondas. Be to, Komisija pradėjo gerovės rodiklių pagrįstumo ir vartotojų išprusimo tyrimus, o kartu su Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija – tyrimą, kuriuo siekiama nustatyti, kaip žmonės suvokia gerovę.

3.2. Sprendimų priėmimas remiantis beveik tikralaike informacija

Dėl tokių veiksnių kaip globalizacija ir klimato kaita ekonomikos, socialiniai ir aplinkos pokyčiai nuolat spartėja. Formuojant politiką būtina nedelsiant reaguoti į įvykių raidą, todėl reikia skirti vienodą dėmesį visiems šiems aspektams, net jei dėl to nukentėtų informacijos tikslumas. Šiuo metu renkant įvairių sričių informaciją remiamasi labai skirtingu laiku sukauptais statistiniais duomenimis. BVP ir nedarbo rodikliai skelbiami dažnai, praėjus kelioms savaitėms nuo vertinamojo laikotarpio pabaigos, o tai priimant sprendimus leidžia remtis beveik tikralaike informacija. Tačiau aplinkos apsaugos ir socialiniai duomenys dažnai yra per daug pasenę, kad suteiktų tinkamos informacijos, pavyzdžiui, apie sparčiai kintančią oro ir vandens kokybę ar darbo modelius. Todėl, kad politikos formuotojai visoje ES gautų kuo patikimesnę informaciją, Komisija sieks, kad naudojami aplinkos apsaugos ir socialiniai duomenys būtų kuo naujesni.

3.2.1. Naujesni aplinkos apsaugos rodikliai

Palydovai, automatinės matavimo stotys ir internetas teikia vis daugiau galimybių stebėti aplinką realiuoju laiku. Komisija skatina telkti pastangas ir siekti šio tikslo. Ji jau ėmėsi svarbiausių veiksmų, kad šios technologijos būtų taikomos įgyvendinant INSPIRE direktyvą⁸ ir diegiant (GMES)⁹. Praėjusiais metais Komisija pristatė bendrą informacijos apie aplinką sistemą (BIAS) – viziją, kaip susieti įprastinius ir naujoviškus duomenų šaltinius tinkle ir kuo greičiau padaryti juos prieinamus visuomenei. Pirmasis tokio beveik tikralaikio pranešimų teikimo pavyzdys – Europos aplinkos agentūros (EAA) ozono kiekio informacinis tinklalapis, kuriame pateikiami duomenys apie kenksmingą pažemio ozono koncentraciją. Jame pateikiama informacija padeda priimti kasdieninius sprendimus, pavyzdžiui, kuo vykti – savo automobiliu ar viešuoju transportu, kur leisti laiką – gryname ore ar patalpoje ir pan.¹⁰.

Tikralaikio duomenų galima gauti ir pasitelkiant trumpalaikio prognozavimo priemonę, kai naudojami statistiniai metodai, panašūs į tuos, kurie naudojami rengiant patikimais rodikliais grindžiamas prognozes. Pavyzdžiui, EAA ketina parengti trumpalaikius šiltnamio efektą sukeliančių dujų išlakų rodiklius, kurie bus grindžiami esamais trumpą laikotarpį apimančiais energetikos statistiniais duomenimis. Eurostatas ketina pradėti naudoti trumpalaikio prognozavimo metodą ir aplinkos apsaugos duomenims teikti.

3.2.2. Naujesni socialiniai rodikliai

Paprastai socialiniai duomenys renkami atliekant apklausas, kai tiesiogiai apklausiamos didelės respondentų imtys, arba naudojant administracinių duomenų šaltinius (pvz., mokesčių ar socialinės apsaugos registrus). Komisija dirbo kartu su valstybėmis narėmis, kad racionalizuotų ir patobulintų apklausų metodą ir sutrumpintų laiko tarpą, skiriantį jų surinkimą ir paskelbimą. Europos darbo jėgos tyrimo duomenys apie užimtumą renkami kas ketvirtį, o rezultatai skelbiami kas pusę metų. Duomenys apie sveiko gyvenimo metus taip pat

⁸ Direktyva 2007/2/EB.

⁹ Pasaulinė aplinkos ir saugumo stebėjimo sistema.

¹⁰ <http://www.eea.europa.eu/maps/ozone/map>.

renkami ir viešinami kasmet. Jei bus įmanoma ir ekonomiškai verta, ketinama siekti socialinius duomenis pateikti kuo naujesnius, pavyzdžiui, įgyvendinant naują Europos socialinės statistikos duomenų tyrimo modulių sistemos priemonę.

3.3. Tikslesni duomenys apie veiksmų pasiskirstymą ir nelygybę

Socialinė ir ekonominė sanglauda – visai Bendrijai svarbūs tikslai. Siekiama sušvelninti skirtumus tarp regionų ir socialinių grupių. Be to, plataus užmojo pokyčius, tokius kaip tie, kurių siekiama kovojant su klimato kaita arba skatinant naujus vartojimo modelius, galima įgyvendinti tik jei pastangas ir naudą šalys, regionai bei ekonominės ir socialinės grupės pasidalys tolygiai.

Todėl veiksmų paskirstymo klausimams skiriamas vis didesnis dėmesys. Pavyzdžiui, net jei BVP vienam gyventojui rodiklis didėja, ties skurdo riba toje šalyje gyvenančių žmonių skaičius gali augti. Esami nacionalinių sąskaitų duomenys, pavyzdžiui, apie namų ūkio pajamas, arba duomenys, gauti atlikus socialines apklausas, tokias kaip ES–SPGS¹¹, jau leidžia analizuoti svarbiausius su paskirstymu susijusius klausimus. Formuojant socialinei sanglaudai įtakos turinčią politiką, būtina įvertinti skirtumus ir bendrus skaičius, tokius kaip BVP ir BVP vienam gyventojui.

Komunikate „Atnaujinta socialinė darbotvarkė: galimybės, prieinamumas ir solidarumas“¹² Komisija pakartojė įsipareigojusi kovoti su skurdu, socialine atskirtimi ir diskriminacija. Siekdama paskatinti valstybes narės dalytis patirtimi, Komisija praneša apie rodiklių rinkinį, dėl kurio valstybės narės jau sutarė. Taip siekiama informuoti politikos formuotojus apie pajamų skirtumus ir ypač apie padėtį žemesniojoje pajamų skalės dalyje. Atliekant padėties valstybėse narėse analizę atsižvelgiama ir į švietimą, sveikatą, gyvenimo trukmę ir įvairius nepiniginius socialinės atskirties aspektus. Šiuo metu stengiamasi nustatyti kokybiško būsto, transporto ir kitų paslaugų bei infrastruktūros (kurie būtini, kad visuomenės nariai jaustųsi visaverčiai) vienodo prieinamumo rodiklius ir taip prisidėti prie ekonominės ir socialinės pažangos.

Taip pat didėja dėmesys socialinės atskirties ir aplinkos išteklių nepritekliaus ryšiui. Švarus oras ir vanduo, nesugadintas kraštovaizdis ir turtinga biologinė įvairovė – priešprieša taršai ir triukšmui. Šių aplinkos veiksmų pasiskirstymas nėra tolygus. Neseniai Komisijos užsakymu atlikto tyrimo¹³ rezultatais patvirtinta, kad nors skurdžiau gyvenantys žmonės teršia mažiau, jie gyvena prastesnėje aplinkoje, o tai lemia prastesnę jų sveikatą, stresą, ir pažeidžiamumą gaivalinių nelaimių atveju.

Šios analizės bus reguliariai atnaujinamos, o jų rezultatai skelbiami.

3.4. Europos darnaus vystymosi rezultatų suvestinės rengimas

Darnus vystymasis – visai Europos Sąjungai svarbus tikslas. Siekiama, kad nuolat gerėtų dabarties ir ateities kartų gyvenimo Žemėje kokybė ir gerovė. ES darnaus vystymosi

¹¹ ES gyventojų pajamų ir gyvenimo sąlygų statistika.

¹² COM (2008) 412.

¹³ Užimtumo, socialinių reikalų ir lygių galimybių GD užsakymu atliktas tyrimas „Aplinkos politikos socialiniai klausimai“ (angl. *Addressing the social dimensions of environmental policy*), 2008 m. liepos mėn., žr. <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=88&langId=en&eventsId=145>.

rodikliai¹⁴ nustatyti bendradarbiaujant su valstybėmis narėmis, kad būtų galima stebėti pažangą, daromą siekiant įvairių ES darnaus vystymosi strategijos (DVS) tikslų. Į šiuos rodiklius atsižvelgiama rengiant Komisijos dvimetę pažangos ataskaitą.

Tačiau ši stebėjimo priemonė neviseiškai atspindi esamą padėtį kai kuriose svarbiose srityse, kurios dar nėra išsamiai apibūdinamos oficialiais statistiniais duomenimis (pvz., tausi gamyba ir vartojimas arba valdymo klausimai). Dėl kelių priežasčių darnaus vystymosi rodikliai ne visada gali būti grindžiami naujausiais duomenimis. Todėl šie rodikliai gali neviseiškai tiksliai atspindėti pastangas, kurias verslo atstovai, pilietinė visuomenė arba vietos ar nacionalinės valdžios atstovai deda, kad pasiektų minėtų tikslų.

Darnaus vystymosi rezultatų suvestinė

Norėdami paskatinti valstybes nares ir suinteresuotąsias šalis dalytis politine patirtimi, turime naudotis tikslesniais ir esamą padėtį atspindinčiais duomenimis. Todėl Komisija nagrinėja galimybes kartu su valstybėmis narėmis parengti darnaus vystymosi rezultatų suvestinę. Į tokią ES darnaus vystymosi rodikliais grindžiamą suvestinę būtų galima įtraukti ir kitą viešai prieinamą kiekybinę ir kokybinę informaciją, pavyzdžiui, apie verslo ir politikos priemones. 2009 m. Komisijos tarnybos ketina pristatyti bandomąją darnaus vystymosi rezultatų suvestinės versiją.

Ekologinio tvarumo ribos

Darnaus vystymosi strategijoje keliamas pagrindinis tikslas – atsižvelgti į planetos gamtos išteklių ribotumą, kitaip tariant, į ribotą gamtos pajėgumą teikti atsinaujinančius išteklius ir absorbuoti taršą. Mokslininkai siekia nustatyti susijusias fizines ekologinio tvarumo ribas ir atkreipti dėmesį į galimus ilgalaikius ir negrįžtamus jų nepaisymo padarinius. Politikos formuotojams svarbu suvokti „pavojaus zonas“ ir nustatyti kritinius lygius, kol padėtis kontroliuojama. Siekiant nustatyti su pagrindiniais teršalais ir atsinaujinančiais ištekliais susijusias kritines ribas ir duomenis apie jas reguliariai atnaujinti, bus skatinama bendradarbiauti mokslinių tyrimų ir oficialios statistikos srityse. Taip tikimasi politiniams debatams suteikti daugiau informacijos ir prisidėti prie tikslų nustatymo ir politikos vertinimo.

3.5. Aplinkos apsaugos ir socialinių rodiklių įtraukimas į nacionalines sąskaitas

Europos sąskaitų sistema – pagrindinė priemonė, pagrįsta ES ekonomine statistika ir daugeliu ekonominių rodiklių (įskaitant BVP). Siekdami užtikrinti, kad formuojama politika būtų nuosekli, turime sukurti duomenų sistemą, į kurią kartu su ekonominiais rodikliais būtų nuosekliai įtraukiami aplinkos apsaugos ir socialiniai rodikliai. 2006 m. išvadose Europos Taryba paragino ES ir valstybes nares į nacionalines sąskaitas įtraukti pagrindinius darnaus vystymosi aspektus. Taigi nacionalinių sąskaitų sistema bus papildyta integruota aplinkos apsaugos ir ekonomikos apskaita, kurios duomenys bus visiškai nuoseklūs. Kai bus susitarta dėl metodų ir kai duomenys taps prieinami, nacionalinių sąskaitų sistemos bus pildomos ir socialinės apskaitos duomenimis.

Tai suteiks integruotą informacinę pagrindą politikos analizėms ir taip padės siekti sąsajų bei kompromisų sprendžiant įvairius politinius uždavinius, pavyzdžiui, prisidedant prie *ex-ante*

¹⁴ Cf. Eurostato statistikos knyga „Pažangos, padarytos siekiant tvaresnės Europos, vertinimas – 2007 m.“ (angl. *Measuring progress towards a more sustainable Europe – 2007*).

politinių pasiūlymų poveikio vertinimo. Atlikdama tarptautinės nacionalinių sąskaitų sistemos ir Europos sąskaitų sistemos peržiūras Komisija užtikrins šio darbo tęstinumą ateityje. Tikimasi, kad ilgainiui aplinkos apsaugos, socialinės ir ekonominės apskaitos duomenys taps pagrindu nustatant naujus ir labai kokybiškus rodiklius. Bendradarbiaudamos su tarptautinėmis organizacijomis, per dialogą su pilietine visuomene ir vykdydamos mokslinių tyrimų projektus Komisijos tarnybos ir toliau nagrinės, kaip tokie makrorodikliai galėtų būti geriausiai sudaromi ir panaudojami.

3.5.1. *Integruota aplinkos apsaugos ir ekonomikos apskaita*

1994 m. Komisija pristatė pirmąją „žaliųjų duomenų“ strategiją¹⁵. Nuo tada Eurostatas ir valstybės narės, bendradarbiaudami su Jungtinėmis Tautomis ir Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija, parengė ir išbandė įvairius apskaitos metodus, iš kurių naujausias – šiuo metu naudojamas apskaitos metodas, kai kelios valstybės narės reguliariai teikia pirmuosius suderintus aplinkos apsaugos apskaitos duomenų rinkinius.

Įprasčiausios apskaitos rūšys – fizinio srauto, susijusio su į orą išmetamais teršalais (įskaitant šiltnamio efektą sukeliančias dujas) ir medžiagų sąnaudomis, apskaita ir pinigų apskaita, susijusi su aplinkos apsaugos išlaidomis ir mokesčiais. Artimiausiu metu Komisija planuoja siekti, kad šių sričių duomenis pateiktų visos valstybės narės. Po to galėtų būti nustatyti teiktini fiziniai aplinkos apsaugos duomenys, susiję su energijos suvartojimu ir atliekų susidarymu bei apdorojimu, ir pinigų apskaitos duomenys, susiję su aplinkai saugoti skirtomis subsidijomis. Komisija siekia, kad iki 2013 m. visi šie apskaitos duomenys būtų pateikti politikos analizei. Siekdama užtikrinti duomenų suderinamumą, kitų metų pradžioje Komisija planuoja pasiūlyti aplinkos apsaugos apskaitos vykdymo teisinę sistemą.

Kitas aplinkos apsaugos apskaitos aspektas susijęs su gamtos turtais, visų pirma, išteklių kiekio pokyčiais. Geriausiai išvystyta miškų ir žuvininkystės išteklių apskaita. Komisija prisidės prie veiksmų, kurie šiuo metu vykdomi Jungtinių Tautų lygmeniu.

Tolesnis uždavinys kuriant aplinkos apsaugos apskaitos sistemą – papildyti fizinius aplinkos apsaugos apskaitos duomenis piniginiiais duomenimis, pagrįstais padarytos žalos ir žalos, kurios pavyko išvengti, įvertinimu ir gamtos išteklių kiekio bei ekosistemų prekių ir paslaugų srities pokyčiais, ir taip nacionaliniu ir ES lygmenimis užsitikrinti reprezentatyvius, tvirtus, palyginamus ir patikimus piniginius duomenis¹⁶. Aplinkai padarytos žalos ir aplinkos apsaugos naudos piniginė išraiška gali padėti sutelkti politinius debatus ties klausimu, kiek mūsų klestėjimas ir gerovė priklauso nuo gamtos teikiamų prekių ir paslaugų. Mikrolygmeniu toks vertinimas turi prasmę. Šiuo metu atliekamas ekosistemų paslaugų plataus masto vertinimas nagrinėjamas keliuose tyrimuose, konkrečiai, Ekosistemų ir biologinės įvairovės ekonomikos iniciatyvoje (TEEB), kuri įgyvendinama pagal Jungtinių Tautų aplinkos apsaugos programą (UNEP) kartu su keliomis šalimis ir Komisija. Toks vertinimas dažnai naudojamas rengiant Komisijos poveikio vertinimus¹⁷. Siekdama nustatyti tarptautiniu mastu priimtinius metodus, EAA planuoja tęsti pradėtą darbą, susijusį su ekosistemų prekių ir

¹⁵ COM (1994) 670.

¹⁶ Mokslinių tyrimų projektas EXIOPOL, skirtas sukurti išsamią sąnaudų ir produkcijos sistemą, pagal kurią būtų apskaičiuojamas įvairių ekonomikos sektorių, su galutiniu vartojimu siejamos veiklos ir ES šalyse sunaudojamų išteklių poveikis aplinkai ir išorės sąnaudos; <http://www.feem-project.net/exiopoli/>.

¹⁷ Dar žr. transporto sektoriaus išorės sąnaudų apskaičiavimo vadovą (2008 m. vasario mėn.), http://ec.europa.eu/transport/sustainable/doc/2008_costs_handbook.pdf.

paslaugų įvertinimu bei apskaita. Tačiau, kad būtų galima tokius tyrimus deramai interpretuoti makrolygmeniu, būtina atlikti tolesnius tyrimus ir bandymus. Komisija ketina inicijuoti veiksmus piniginio vertinimo sistemai kurti ir konceptualioms gairėms toliau rengti.

3.5.2. Nacionalinėse sąskaitose pateikiamų socialinių rodiklių platesnis naudojimas

Dabartinė Europos sąskaitų sistema jau apima rodiklius, kurie atspinti aktualius socialinius aspektus, tokius kaip namų ūkio disponuojamosios pajamos ir pakoreguotų disponuojamųjų pajamų rodiklis, kuris nustatomas atsižvelgiant į socialinės apsaugos režimo skirtingose šalyse skirtumus. Šie rodikliai¹⁸ geriau nei BVP vienam gyventojui atspindi, kiek žmonės gali suvartoti ir sutaupyti. Komisijos tarnybos stengsis, kad šie rodikliai būtų naudojami plačiau.

4. IŠVADA

Bendrasis vidaus produktas (BVP) – veiksmingas ir populiarus rodiklis, kuris rodo ekonominės veiklos svyravimus per trumpą ar vidutinį laikotarpį, o tai ypač svarbu dabartinėmis nuosmukio sąlygomis. Nepaisant visų BVP trūkumų, tai vis dar geriausias apibendrinamasis matas, pagal kurį sprendžiama apie rinkos ekonomikos būklę. Tačiau BVP nėra laikomas tikslu ilgalaikės ekonominės ir socialinės pažangos, ypač visuomenės pajėgumo išspręsti tokias problemas kaip klimato kaita, išteklių naudojimo efektyvumas arba socialinė įtrauktis, rodikliu. Akivaizdu, kad BVP rodiklį būtina susieti su statistiniais duomenimis, apimančiais papildomus ekonominius, socialinius ir aplinkos apsaugos aspektus, nuo kurių labai priklauso žmonių gerovė.

Jau nemažai metų dirbama nacionaliniu ir tarptautiniu lygmenimis siekiant susieti BVP su papildomais rodikliais. Komisija ketina sutelkti pastangas ir skatinti bendravimą šioje srityje. Tikslas – nustatyti rodiklius, kurie pateisintų žmonių lūkesčius, t. y. pagal kuriuos būtų galima įvertinti pažangą nuosekliai siekiant socialinių, ekonominių ir aplinkos apsaugos tikslų. Pagaliau, nacionalinė ir ES politika bus vertinama pagal tai, ar padės siekti minėtų tikslų ir didinti europiečių gerovę. Dėl šios priežasties būsima politika turi būti grindžiama tiksliais, laiku pateikiamais ir visuomenei priimtiniais duomenimis, kurie aprėptų visus svarbiausius klausimus. Apie šiame komunikate numatytų veiksmų įgyvendinimą ir rezultatus Komisija ketina pranešti ne vėliau kaip 2012 m.

¹⁸ Tačiau ir šie rodikliai neatspindi sąnaudų, būtinų pajamų lygiui pasiekti, pvz., iš anksto suplanuotas laisvalaikis ar veikla, dėl kurios iš esmės nepadaugėja vartojimo galimybių (pvz., ekonominės veiklos galimos žalos prevencija arba tokios veiklos padarytos žalos atlyginimas).